

מי גדול הדור?

תמיד אומרים: "הוא גדול הדור", "הוא גדול הדור". ובאמת, מי הוא גדול הדור? המילה הבעייתית היא לא "גדול" – גדול זה תלמיד חכם, ויודעים מי תלמיד חכם. אלא המילה הקשה היא "הדור".

מה הכוונה "הדור"? וכי חשבנו שהוא גדול בדור אחר? אלא חז"ל אומרים שרבש"ע הראה למשה רבנו דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו עד העקב – עד סוף כל הדורות, שנאמר "צאי לך בעקבי הצאן".

מכאן אנחנו למדים שבכל דור יש מנהיגים שמתאימים לדור. המנהיג של הדור הוא האדם הנכון במקום הנכון ובזמן הנכון.

אם כן, הכל תלוי בדור. כמו שכותב הגאון מווילנה בספרו אבן שלמה² שבכל דור יש זכויות, בכל דור יש קיצים, בכל דור יש תשובה ע"פ המידה שהקב"ה מנהיג עולמו "בכל דור ודור".

אבל בכל דור ודור יש הנהגה אחרת. יש דור יציאת מצרים, יש דור המדבר, יש דור של כניסה לארץ, יש דור של תנאים, יש דור של אמוראים. דור של יציאה מהארץ ודור של חזרה לארץ. לכל דור יש תפקידים ואתגרים והתחייבויות וניסיונות מיוחדים. לכן כשאנחנו רוצים לדבר על גדול הדור: נקודת המוצא היא - הדור.

מה מיוחד בדור שלנו? זה שיש מי ששואל את השאלה הזאת זה כבר בעיה. מה שמיוחד בדור שלנו הוא שזה דור של תחיה.

וכי לא שמת לב שהארץ הזאת שהייתה חרבה בנויה כגן ד'?! אולי זה מקרה? – לא, אין מקרה. הכל מיד ד'. ולא שמת לב שהארץ שהייתה ריקה עכשיו מלאה מילוני יהודים? מקרה? לא, אין מקרה. ולא שמת לב שבגלות היינו משועבדים לגויים ועכשיו אנחנו בני חורין? ולא שמת לב שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו ועכשיו יש לנו צבא, ונראה מה קורה כשעומדים עלינו? לא שמת לב שהכלכלה משגשגת? לא שמת לב שהתורה בישראל משגשגת והארץ מלאה ישיבות, אולפנות ומדרשות? אז אתה רואה שרבש"ע החליט להחזיר שכינתו לציון.

מי שלא רואה את זה, לא מכיר את הדור והוא לא יכול להנהיג את הדור. אולי הוא יכול להנהיג דור אחר, אבל לא את הדור הזה.

כתב מרן הרב קוק באגרת שע"ח³ שצריך לכתוב ספר תשובה שמתאים לדור הזה. זו אותה תורה ואותה תשובה, אבל זה צריך להיות מותאם לדור הזה.

מי שרוצה לחדש דברים בתשובה בקדושה ויראת שמים יכול לחדש, אבל אם "קץ המגולה ואור הישועה הזרוחה לא יביט, לא יכול לכוון שום דבר לאמתתה של תורת אמת".

כלומר הוא תלמיד חכם גדול וצדיק גדול, אבל אם הוא לא שם לב שרבש"ע עושה משהו בדור הזה, שאור הישועה זורח, הוא לא מכיר את הדור. לכן זה לא במקרה שהמאמר הראשון שכתב מרן הרב קוק בעלותו לארץ נקרא "עקבי הצאן".

"אם לא תדעי לך היפה בנשים" – אם אתה לא יודע איך להחזיר בתשובה את הדור הזה ואיך להנהיג אותו – "צאי לך בעקבי הצאן" – על ידי הכרת הדור.

התורה - וכל הדרכה של תורה – תמיד מורכבת משני חלקים: הכרת התורה, שזה העיקר והכרת המציאות.

מסופר על רב שהיה לומד תורה עם חותנו וכשמישהו בא לשאול שאלה הפסיקו את הלימוד ענה על השאלה וחזרו ללימוד. יום אחד הרב הגדול יצא לרגע. פתאום נכנסה אישה בבחילות עם חתיכת בשר ודרשה לדעת מה דינו? החתן נלחץ ואמר: "רגע, רגע, רגע, אני רק החתן. הרב הלך. יצא וחזר בעוד שעה". אמרה לו האישה: "אני לא יכולה לחכות. הילדים מחכים לי בבית. תענה לי אתה".

מתוך רצון טוב, הסתכל בבשר, מצא סתירה בשני סעיפים בשלחן ערוך, הקשה ותירץ, הוציא יסוד, השוה אותו להלכה אחרת ופסק מה שפסק. בתוך זה בא הרב הגדול. אמר: חותני, יש שאלה על הכבד הזה, הקשיתי משתי מקומות, הוצאתי יסוד, השויתי למקום אחר ופסקתי מה שפסקתי. אמר לו חותנו: "הכל טוב. יש לך רק בעיה אחת: זה לא כבד, זה טחול". לכן פסק מורכב משתיים: מהכרת התורה ומהכרת המציאות.

לכן מרן הרב קוק אומר באותה איגרת: שמישהו שלא יביט את הישועה הזרוחה לא יוכל לכוון שום דבר לאמתתה של תורת אמת.

לכן אם אנחנו שואלים מי גדול הדור, הכוונה הוא הגדול של זה הדור, שמכיר את זה הדור, הדור של הכליה הנוראית ביותר והדור של התחייה הגדולה ביותר. שליח אלוקי מיוחד להדריך את הדור הזה.

³ האיגרת המפורסמת שמפיעה בהתחלת ספר אורות התשובה.

¹ ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפ"ב, שיר השירים א, ח.
² פרק יא.

בס"ד.

ב"ה יש הרבה גדולים ואנחנו שמחים, אבל הרב קוק הוא גדול הדור. השיטה של הרב קוק היא הדרכה איך לבנות דור של תחיית האומה הישראלית בארצה ואיך לשים נשמה בתחייה הזאת הבעייתית. צריך סבלנות, לאט, לאט. יכול לקחת הרבה דורות.

לכן רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק אמר על אביו שהוא מורה הדור והדורות. אנחנו מחזיקים בשיפולי גלימתם ונמשיך לעמול ולעבוד את עבודת התחייה הלאומית בארצנו עד הגאולה השלימה.

מִן הַרְבֵּ קוֹק לֹא הָיָה רַק גְּדוֹל הַדּוֹר, וּמְגֹדֹל הַדּוֹר, אֲלָא רַבְנֵי הַרְבֵּ צְבִי יְהוּדָה הַגְּדִיר אוֹתוֹ בְּמֵאמְרֵי ב"לִנְתִּיבוֹת יִשְׂרָאֵל"⁴: "מורה הדור והדורות".

אמר עוד רבנו בלשלושה באלול: "יש תלמיד-חכם שהוא גדול התורה, ואבא ז"ל היה גדול הדורות". יש גדול של דורות, אי אפשר לומר שרש"י היה גדול הדור, אלא גדול דורות. הרמב"ם הוא גדול דורות.

גם הרב מנחם אושפיזאי, רבה של רמת גן, אמר בשם הגאון הרב ראובן כ"ץ, רבה של פתח תקוה, שמרן הרב לא גדול הדור אלא גדור הדורות: "ומסופקני אם יקום גדול כמותו עד יבוא הגואל".

‡ במה הוא היה גדול הדורות?

מִן הַרְבֵּ קוֹק הוּא גְּדוֹל הַדּוֹרוֹת שֶׁל תְּחִיַּת הָאוּמָה. הָאוּמָה קָמָה לְתַחִיָּה, אֲלֵפִיִּים שָׁנָה הֵינּוּ בְּגִלוֹת. גְּלוֹת הֵיא מוֹת. אוֹמֵר יַחְזַקְאֵל הַנְּבִיא "אֲנִי בְּבִקְעָה, הֵיא מְלֵאָה עֲצֻמוֹת", עִם מֵת. כְּתַב הַגְּר"א בְּסוּף לִיקוּטֵי עַל סִפְרָא דְצִנְעוֹתָא, שְׁעֻצְמוֹת מִפְּזוֹרוֹת, רִקְב עֲצֻמוֹת. עֲצֻמוֹת הֵן תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים, בְּהַתְחַלָּה הֵם יַחַד, אַח"כ תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים מִפְּזוֹרִים בְּכָל הַגְּלוּיוֹת זֶה מֵאוֹד מַחְלִישׁ, וְאַח"כ יֵשׁ רִקְב.

לֹא מְדוֹבֵר עַל תְּלִמִּיד חֲכָם בְּמוֹבָן הָאִישִׁי, אֲלָא בְּמוֹבָן שֶׁל תְּלִמִּיד חֲכָם כָּל־יִשְׂרָאֵלִי. חוּץ מִבּוֹדְדִים - כְּגוֹן הַרְמַב"ם וְרִש"י - לֹא הָיוּ גְּדוּדִים שֶׁל תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים כָּל־יִשְׂרָאֵלִיִּים. לִפְנֵי הַגְּלוּת יִרְמִיָּהוּ הַנְּבִיא יַחַד עִם יֵאִשִּׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הַכְּשִׁירֵי תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים לְגִלוֹת, שִׁהָיו תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים שֶׁל פֶּרֶט, וְלֹא שֶׁל כָּלֵל. זֶה מְבוֹאֵר בְּאִרְכּוֹת בְּהַקְדַּמַּת הַנְּצִ"ב בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַשְּׂאִילוֹת בְּהַקְדַּמַּת 'קְדַמַּת עַמְק'.

בס"ד.

עכשיו צריך כיוון הפוך, תלמידי חכמים של גלות של תיקון הפרט, שיהיו גם של תיקון הכלל. מִן הַרְבֵּ קוֹק הוּא מוֹרָה הַדּוֹר וְהַדּוֹרוֹת, כָּל מָה שְׁנֹאמֵר עַד הַיּוֹם הוּא בְּסֹדֵר, זֶה תוֹרָה וְקִדּוּשׁ, אֲלָא צָרִיךְ לְהוֹסִיף עוֹד קוֹמָה.

5 כמו שמרן הרב כתב באגרת שע"ח, שמודפסת בהקדמת אורות התשובה:

"וְאִם יָבוֹא אָדָם לְחַדֵּשׁ דְּבָרִים עֲלִיוֹנִים בְּעַסְקֵי הַתְּשׁוּבָה בְּזִמְנֵי הַזֶּה", לֹא דְבָרִים פֶּרְטִים אֲלָא דְבָרִים עֲלִיוֹנִים "וְאֵל דְּבַרְתֵּי הַקֶּץ הַמְּגוּלָה וְאוֹר הַיְשׁוּעָה הַזְּרוּחָה לֹא יֵבִיט, לֹא יוֹכֵל לְכוֹזֵן שׁוֹם דְּבַר לְאִמִּיתֵתָה שֶׁל תּוֹרַת אֱמֶת". יֵשׁ כָּאֵן כְּפִילוֹת.

10 כתוב בגמרא שבת⁵: "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו". מסביר התוספות שם, לאפוקי דין מרומה. כלומר הדיין רואה שהעדים משקרים ולא מצליח להוכיח, הוא צריך לצאת מהדין, לתת פתח למי שרוצים לרמות אותו וללכת לבית דין אחר בתקווה ששם יצליחו להוכיח.

15 מסביר הגר"א⁶ האמת מורכבת מאמת של תורה ואמת של מציאות. דין מרומה הוא אמת של תורה אבל לא של מציאות.

מִי שִׁרְצָה לְחַדֵּשׁ דְּבָרִים אֲבָל "אֵל דְּבַרְתֵּי הַקֶּץ הַמְּגוּלָה וְאוֹר הַיְשׁוּעָה הַזְּרוּחָה לֹא יֵבִיט", זֶה יֵהִיָּה אֱמֶת שֶׁל תּוֹרָה אֲבָל לֹא שֶׁל מְצִיאוֹת. זֶה דְּבָרִים שְׂנוֹנִים לְמְצִיאוֹת אַחֲרֵת.

20 הַחֲדָשׁ הוּא מֵתוֹךְ הַיִּשָּׁן. "וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ"⁷, רִש"י בְּשֵׁם סְפָרֵי: "אִם תִּשְׁמַע בִּישָׁן, תִּשְׁמַע בְּחֲדָשׁ". אֲבָל לְחַדֵּשׁ דְּבָרִים עֲלִיוֹנִים זֶה רַק מֵתוֹךְ הַקֶּץ הַמְּגוּלָה, אוֹר הַיְשׁוּעָה, מֵה שְׁאֵנו קוֹרְאִים תְּחִיַּת הָאוּמָה. זֶה יוֹכֵל לְקַחַת עֲשָׂרוֹת, מֵאוֹת, אֲלֵפֵי שָׁנִים, אִף אֶחָד לֹא יוֹדַע לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹנוֹת הַקֶּץ.

מִן הַרְבֵּ קוֹק הוּא מוֹרָה הַדּוֹרוֹת שֶׁל הַיְשׁוּעָה. "וְשִׁאֲבַתֶּם מֵיָם בְּשִׁשּׁוֹן מִמַּעֲיֵי הַיְשׁוּעָה"⁸. הַתְּרַגּוּם: "וְתִקְבְּלוּן אוֹלְפֵן חֲדַת בְּחֲדוֹא מִבְּחִירֵי צְדִיקֵיא".

25 תִּקְבְּלוּ לִימוּד חֲדָשׁ בְּשִׁשּׁוֹן, שִׁשּׁוֹן גְּדוֹל מֵאוֹד. אֲנַחְנוּ בְּדוֹר שֶׁל הַיְשׁוּעָה וְגַם נְבוֹכִים וְלֹא יוֹדְעִים אִיךְ לְפַתּוֹר בְּעִיּוֹת אִז אֲנַחְנוּ בְּמִצּוּקָה, אֲבָל מְקַבְּלִים לִימוּד חֲדָשׁ שְׂמַתָּיִם לְמְצִבִּים הַחֲדָשִׁים, אִז אֲנַחְנוּ שְׂמַחִים וּמְרַגִּישִׁים טוֹב.

⁵ י, א.
⁶ פירוש למשלי כב, יב.
⁷ דברים יא, יג.
⁸ ישעיהו יב, ג.

בס"ד.

"מבחירי צדיקיא" - יש צדיקים ויש בחירי הצדיקים, אנחנו מכבדים ואוהבים את כל הצדיקים אבל יש מדרגות בצדיקים. "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהשון קטן וגדול"⁹.

5 פסק מהר"י ברונא: על מעשה בשני בחורים ששתו ושמחו בליל שבת, הזכירו שמות רבנים, אחד מהם אמר: רב א' גדול כמו רב ב'. הגיב השני: המבדיל בין קודש לחול. ונשאל אם הוא חייב לשלם קנס על ביזוי תלמיד חכם. הוא פסק שלא, שכן מצינו שכאשר רבנו הקדוש הציע נישואים לאלמנתו של רבי אלעזר ברבי שמעון בר יוחאי, היא השיבה: "כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול?"¹⁰ מכאן שמותר להשוות¹¹.

10 אמר רשב"י: "ראיתי בני עליה והן מועטין. אם אלף הן ראני ובני מהן, אם מאה הם אני ובני מהם. אם שנים הם אני ובני הן"¹². אין הרבה בני עליה, הוא מדבר על דור התנאים. זאת לא גאוה? לא, מבואר במוסר אביך בפרקים על בירור הגאוה, הוא חייב לומר כן שלא יתבלבלו ויחשבו שכולם הם רשב"י.

15 אמר רשב"י: אני יכול להציל את כל הדור, אם בני יהיה איתי אני יכול להציל את כל הדורות עד סוף כל הדורות, ואם יהיו איתי יותר בן עוזיהו, אני יכול להציל מראשית הדורות עד סוף כל הדורות.

20 אמר מרן הרב קוק לרבנו הרב צבי יהודה: "אני ובני"¹³. מספר רבנו הרב צבי יהודה: לקחתי את המחברות של אבא ז"ל שהוא לא גמר, ושם המשכתי. כלומר, הרב קוק והרב צבי יהודה זה רצף אחד.

"בחירי צדיקיא" הם צדיקים שהם מעייני הישועה, יודעים להדריך את הדור במצבי ישועה. זה לא מבטל כלום ממה שהיה קודם, אלא מוסיף. כמו שרש"י מסביר בהתחלת פרשת משפטים: "ואלה" - מוסיף על הראשונים ו"אלה" - פוסל את הראשונים¹⁴.

✚ איך אפשר לדעת שהוא הכי גדול?

25 קרא מה כתב הרב קוק על ישועת האומה, איך עושים תחיית האומה בספר אורות. וקרא מה כתבו אחרים, זה לא יקח הרבה זמן כי לא כתבו, הוא היחיד שכתב.

⁹ שבת קט"ב, ב.

¹⁰ בבא מציעא פד א.

¹¹ שו"ת מהר"י ברונא סי' קצ. ועיין שדי חמד מערכת השין כלל פו.

¹² סוכה מה, ב.

¹³ אור לנתיבתי בהקדמה.

¹⁴ עיין שיחות רבנו הרב צבי יהודה, דברים, נצבים-וילך, סדרה ב, סע' 20. יום ירושלים התשל"ב, סע' 14.

בס"ד.

הוא היחיד שכתב שיטה שלמה איך מקימים אומה לתחייה, חוץ מהאדמו"ר מסטמאר שכתב שזה לא תחיה, אז נגמר הנושא. הוא כתב כרכים שלמים להוכיח שהאומה לא קמה לתחייה. זה כמו חולה שהרופא אומר לו: אתה מת. אומר החולה: אני לא מת. הרופא: כן, אתה מת... שלום, יתגדל ויתקדש. אחר כך האדם פוגש את הרופא אחרי שבועיים, ואמר לו שהוא אכן לא מת. לא רק שהוא לא מת הוא רץ ומשחק כדורגל. כל זה מוסבר במאמר 'תשובה ובירור דברים' של רבנו הרב צבי יהודה.

10 מה שקורה זה לא חידוש אלא זה ישן שנשכח. כמו שכתוב בהתחלת מגילה: "שכחום וחזרו ויסדום"¹⁵, ישן שנשכח.

15 פעם היינו אומה, זה לא לגמרי נשכח, זה נגנז. כן כתוב בסיום המאמר 'למהלך האידאות'. איפה זה נגנז? בסתרי תורה. איך מקימים מדינה במובן הרוחני? זה נגנז בספר הזוהר ובאריז"ל, כיוון שזה לא עומד על הפרק. עיין מקורות בסוף אורות שכלם מהזוהר והאריז"ל. מרן הרב קוק הוציא אותו מהגניזה. רשב"י גנז, אבל מרן הרב קוק קיבל ברוה"ק את המפתח להוציא מהזוהר ומהאריז"ל. כל ספר אורות איך מקימים מדינה. הוא תרגם את הדברים של סתרי תורה בשפה שלנו, הרגילה. צריך להתאמץ הרבה ללמוד ולהתעמק אבל זה השפה שלנו.

אשרינו שזכינו לתחיית האומה, ושזכינו לאדריכל הרוחני של תחיית האומה.

✚ מרן הרב קוק היה רוב חכמה

20 מרן הרב קוק היה רוב חכמה. האדמו"ר מגור, לא היה בדרכו של מרן הרב קוק, אך אחרי שפגש אותו, אמר: בחמישים השנים האחרונות, לא קם מוח כמוהו. התוכחו אותו והביאו לפניו שמות שונים אך הוא עמד בדעתו ולא ויתר¹⁶.

25 וכן הגאון הרב יצחק הוטנר, בעל ספר "פחד יצחק" היה מקורב למרן הרב קוק, אך התרחק ממנו, התחבר לאגודת ישראל, נסע לאמריקה, והיה אומר: אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזניים אחת ומרן הרב קוק בכף מאזניים שניה, מכריע את כולם עשרים פעמים בכל תחום¹⁷.

30 אמנם יש מחלוקת אם הלכה ברוב חכמה או כרוב מניין, אך כבר אמרנו שהרוב בימים אינו הרוב שהתורה דיברה עליו, "רובו מתוך כולו", לכן יש כוח יותר גדול לרוב חכמה.

¹⁵ ג, א.

¹⁶ הביא הרב משה צבי נריה בספרו ליקוטי הרא"ה.

¹⁷ מפי הרב אליעזר ולדמן שהיה תלמיד הגר"י הוטנר באמריקה.

בס"ד.

יש גם רוב חכמה בתחום מסוים: לפעמים חכם שהתאמץ, התעמק והתייגע יום ולילה בנושא מסוים, זוכה לכוון יותר לאמת מאשר גאון גדול שלא השקיע בנושא אלא פסק עליו מהר¹⁸. וכי יש מישהו שהתעמק על פי גגלה ונסתר בסוגיות האלה של כלל ישראל ותחיית האומה כמו מרן הרב קוק?!

5

כן כותב רבנו הרב צבי יהודה: "בכלל, גם כל אלה בעלי הדעות האחרות, האם הם כולם השקיעו כל כך כוח ומוח כמוהו והרבו והעמיקו כל כך, בעסק פנימיות תורתנו הקדושה ובירורי וגילויי אמונתיה ודעותיה, והלכות ציבור, המחשבות ודרכי העבודה, הפעולה והחיים של כלל ישראל, והתקשרות פנימית דקדושה עם כל בית ישראל וכל אחד ואחד מבני ישראל, ובמהלך הבניין וההתעודדות של כללות האומה הקדושה והישוב והתיקון של ארצנו הקדושה?"¹⁹.

10

¹⁸ מהר"ל מפלאצק בשו"ת משיבת נפש טז.
¹⁹ לנתיבות ישראל ג שנג.